

Aanleiding

De werkgroep Toekomst Financiën bouwt voort op het rapport “Oppotten, potverteren, investeren” van de vorige werkgroep. In dit rapport van eind 2018 zijn aanbevelingen gedaan met het oog op de financiële toekomst van de Protestantse Kerk in Den Haag. Hiertoe zijn drie scenario’s uitgewerkt. Als we niets veranderen (scenario 1) zullen door teruglopende inkomsten de tekorten steeds verder oplopen en zullen de reserves afnemen. In dat geval bestaat het risico dat we de grip op de financiën kwijtraken. Ook ingrijpen van bovenaf zoals in de periode 2011 t/m 2013 gebeurde (scenario 2), achtte de werkgroep onwenselijk. Daarom adviseerde de werkgroep een derde scenario, waarin meer financiële verantwoordelijkheid komt te liggen bij de wijkgemeenten. Dit advies is overgenomen door de Algemene Kerkenraad (AK).

In haar rapport had de werkgroep scenario 3 ook op hoofdlijnen uitgewerkt. Er waren in het stuk (op hoofdlijnen) nieuwe spelregels voorgesteld. De belangrijkste is dat alle (centrale) kosten aan de wijken zouden moeten worden doorberekend en dat elke wijkgemeente in 2025 een sluitende exploitatie zou moeten hebben. Op verzoek van de AK hebben de wijkgemeenten en de Financiële Commissie in de loop van 2019 schriftelijk op het rapport gereageerd. In de reacties zijn nog veel vragen gesteld. Zo vraagt in het bijzonder de Financiële Commissie zich af of het voorgestelde scenario, waarin de centrale lasten worden doorbelast naar de wijken en de wijken vanaf 2025 financieel volledig zelf verantwoordelijk zijn, wel realistisch is gezien de huidige tekorten. Wel is uit de reacties duidelijk geworden dat er veel draagvlak is voor de voorgestelde richting om meer verantwoordelijkheden bij de wijken neer te leggen, maar dat het nog verder dient te worden uitgewerkt.

In het rapport van de vorige werkgroep zijn belangrijke bouwstenen aangedragen voor een meer decentraal financieel model. De AK heeft een nieuwe werkgroep ingesteld om dit verder uit te werken. Dit rapport zal een voorstel doen aan de AK hoe in de periode 2021-2025 met de Financiën om te gaan.

Vragen die we willen beantwoorden

De vorige werkgroep heeft een schatting gemaakt van hoe de kerkelijke bijdragen de komende jaren verder zullen dalen. Hierbij is de neergaande lijn van de periode van 2008 tot 2017, doorgetrokken tot 2027. Dit geeft een beeld van wat er zal gebeuren als we niets zouden veranderen (scenario 1). Daarnaast is het van belang om inzichtelijk te maken wat realistische inschattingen zijn van ook de uitgaven. Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met maatregelen die wijken verwachten door te voeren of reeds hebben doorgevoerd. Een meerjarenbegroting kan hierbij heel functioneel zijn. Niet voor niets geven de Classicale Colleges voor de Behandeling van de Beheerszaken (CCBB’s) aan dat het ontbreken van een meerjarenbegroting in meerdere gemeenten zorgelijk is.¹ Indien er geen of onvoldoende zicht is op toekomstige ontwikkelingen is het moeilijk sturen op de financiële toekomst van de kerk. Het is opvallend dat de PGG op dit moment geen meerjarenbegroting meer heeft. De vorige werkgroep heeft dan ook geadviseerd dat wijkgemeenten vanaf

¹ “Het Classicale College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB)”, in: Kerkbeheer juni 2018
https://www.kerkrentmeester.nl/app/uploads/2020/10/Kerkbeheer_juni_2018.pdf

2020 een meerjarenbegroting zouden moeten opstellen. Wanneer ze daarbij een tekort begroten, zullen ze moeten aangeven hoe ze dat in de loop van de jaren zullen wegwerken.

In de eerste bijeenkomst heeft de werkgroep besloten om zich meer te verdiepen in de begroting van centraal. Voor dit deel van de begroting van de PGG zijn alle wijkgemeenten ook verantwoordelijk. Kunnen de centrale kosten wel worden verdeeld over de wijkgemeenten, zoals voorgesteld in het vorige rapport? En hebben we niet een te duur centraal apparaat? En zijn er mogelijkheden om de wijken meer invloed te laten hebben op de kosten die centraal worden gemaakt (een relevante vraag indien de centrale kosten (meer) worden doorberekend aan de wijken). Is het in dat kader een idee om met een service-level-agreement te gaan werken tussen de wijkgemeente en centraal?

Er ligt veel nadruk op het terugbrengen van de uitgaven, maar je zou ook kunnen stellen dat het tekort van de PGG komt door het tekort aan (nieuwe) inkomsten. In het rapport "Oppotten, Potverteren en Investeren" zijn veel mogelijke acties geadviseerd om de inkomsten te vergroten. Daarom willen we hier nogmaals bij stilstaan. Wat is hier mee gedaan in de verschillende wijkgemeenten en wat zijn best practices van wijkgemeenten?

In het rapport van de vorige commissie is geadviseerd dat in 2019 moet worden bepaald welk deel van het vermogen boven het buffervermogen beschikbaar kan zijn voor investeringen in de toekomst van de Protestantse Kerk Den Haag. Er is geadviseerd om dit geld beschikbaar te stellen voor leningen ten behoeve van investeringen in de wijken of op centraal niveau, waarvan mag worden verwacht dat die zichzelf terugverdienen. Tevens is geadviseerd om - rekening houdend met het buffervermogen en het 'investeringsvermogen' – vast te leggen met welk bedrag het vermogen in de periode tot 2025 maximaal mag dalen. Dit geeft de maximale ruimte aan, die er is voor het dekken van de tekorten op de wijkbegrotingen. Dit is helaas in 2019 nog niet verder uitgewerkt, maar hier zal in dit rapport een voorstel voor worden gedaan.

Het bepalen van een investeringsvermogen biedt een basis voor financiering van nieuwe investeringsvoorstellen. Zo heeft de Commissie Jeugdwerk aan de AK het verzoek gedaan om te kijken welk bedrag er is om te investeren in het jeugdwerk.² De investeringen in Pioniersplekken passen ook in dit kader. Ook een verzoek om een opstartinvestering voor activiteiten in de Grote Kerk, zoals dat recent is gedaan, zou vanuit dit vermogen kunnen worden gefinancierd. Het is evident dat de PGG beschikt over voldoende vermogen dat hiervoor zou kunnen worden aangewend. Een praktisch voorstel is het Fonds voor Vernieuwing te vergroten met het vastgestelde investeringsvermogen en te voorzien van heldere kaders.

Als eindproduct doen we specifieke voorstellen aan de AK voor een nieuw financieel kader voor de PGG in de periode 2021-2025. Deze voorstellen geven uitwerking aan scenario 3. Nieuwe financiële spelregels dienen de PGG toekomstbestendiger te maken. Enkele van de voorstellen dienen - indien deze worden goedgekeurd - ook in de plaatselijke regeling van de PGG te worden opgenomen.

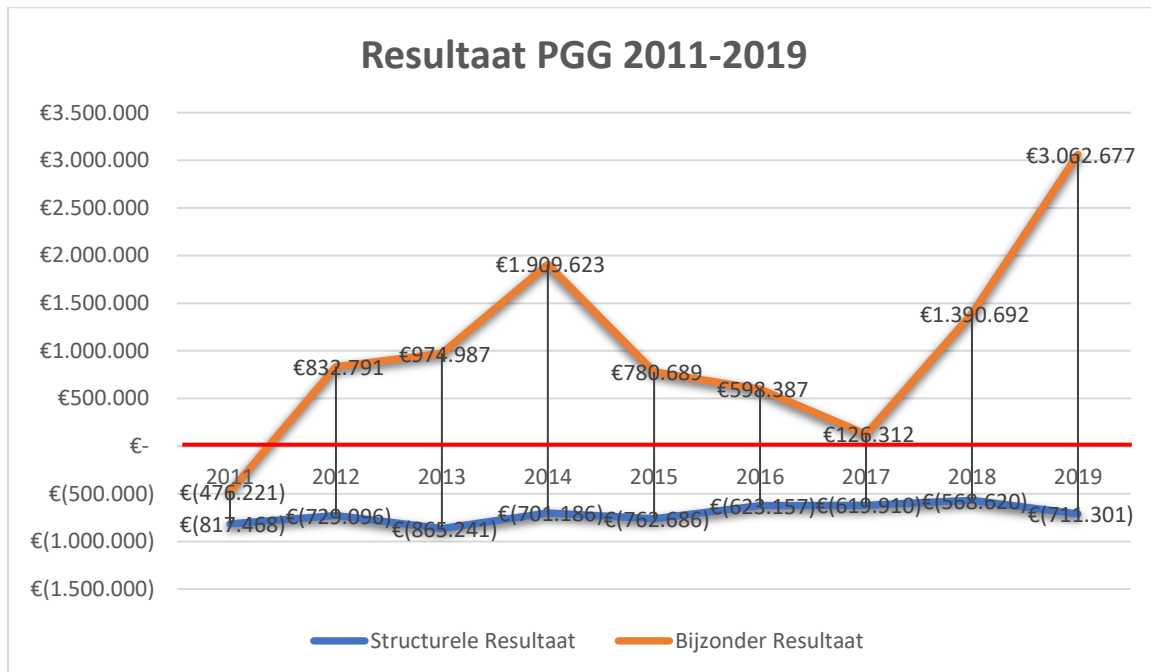
---

² Rapportage Verankering Jeugdwerk 8 maart 2019

1. De huidige financiële situatie

Al vele jaren is de financiële exploitatie van de PGG zorgelijk. Dit was de reden voor de herstructurering in 2011, waarin onder andere besloten werd om verschillende kerkgebouwen te sluiten en te verkopen. Ook na de herstructurering in 2011 is er echter jaarlijks een structureel (“exploitatie”) tekort gebleven van tussen de 6 en 8 ton (de blauwe lijn). Ondanks de doelstellingen van de herstructurering, is dit tekort dus niet afgenomen, en is het advies van de PKN om tot een sluitende exploitatie te komen niet bereikt. Opvallend is dat de financiële reserves van de PGG ondanks dit structurele tekort niet afgenomen zijn, maar de afgelopen jaren zelfs zijn toegenomen. Dit komt door de bijzondere resultaten (de oranje lijn). Die zorgden er, behalve in 2011 en 2017, voor dat het structurele tekort ruim werd gecompenseerd. Deze incidentele inkomsten zijn vooral afkomstig van legaten, de verkoop van gebouwen en beleggingsresultaten.³

De financiële reserves zijn dus gestegen, ondanks de jaarlijkse exploitatietekorten. Daar staat echter tegenover dat een deel van het “vastgoed” (kerken en pastorieën) de afgelopen jaren is verkocht. Dit vastgoed stond in de meeste gevallen niet tegen marktwaarde op de balans. Om hier eenduidigheid in te krijgen is in de jaarrekening van 2018 zelfs besloten alle panden af te waarderen naar 1 euro. Verkoop van de gebouwen heeft zodoende vooral een positief effect op de algemene reserve. Consequentie is wel dat de zogenoemde “stille reserve” afneemt. Een gebouw kan maar één keer verkocht worden.

Het eigen vermogen van de PGG is eind 2019 ruim € 14 mln.⁴ en er stond 745k aan kortlopende schulden uit. Met deze reserve heeft de PGG als geheel op dit moment een hele goede solvabiliteit: er is voldoende geld om schulden te betalen vanuit het eigen vermogen. En de PGG heeft op dit moment voldoende eigen vermogen om jaarlijkse structurele exploitatietekorten te kunnen dekken (het eigen vermogen is bijna vijf keer zo groot als de jaarlijkse uitgaven van 3 mln.).

³ Zie bijlage 1. In totaal zijn deze incidentele inkomsten in de periode 2011 t/m 2019 €10,9 mln. Hiervan is € 3,7 mln. afkomstig van legaten, € 4,5 mln. van de verkoop van gebouwen en € 2,6 mln. van de beleggingsresultaten.

⁴ Volgens de Jaarrekening 2019 is het Eigen Vermogen € 14,3 mln. Daarnaast is er nog €1,3 mln. aan voorzieningen opgenomen op de balans (inclusief 7 ton voor de Grote Kerk).

Samenvattend: de laatste jaren zijn door de PGG diverse maatregelen doorgevoerd met als doel om tot een sluitende begroting te komen. Dit sluit ook aan bij het advies van de PKN. Een sluitende begroting of een plan om dat te bereiken, is namelijk één van de vereisten voor het verkrijgen van de Solvabiliteitsverklaring voor het beroepen van een predikant. Ondanks de doorgevoerde maatregelen werd er echter jaarlijks een tekort begroot. Aan de andere kant blijkt, dat hoewel de begroting niet sluitend was, er bijna elk jaar een positief resultaat is bereikt. Door incidentele inkomsten van vooral legaten, beleggingsresultaten en de verkoop van gebouwen zijn de reserves alleen maar toegenomen in de periode 2011-2019. Het roept de vraag op of een sluitende begroting het uitgangspunt moet zijn voor de PGG.

1.1 Het huidige buffervermogen en investeringsvermogen

De vorige werkgroep heeft aangegeven dat de PGG moet bepalen over welk minimaal buffervermogen zij wil beschikken in 2025. Als dit bekend is kan ook worden bepaald met welk bedrag het vermogen in de periode tot 2025 maximaal mag dalen. Dat geeft aan welk bedrag er beschikbaar is om tekorten van wijkgemeenten te dekken en welk bedrag er is om nog te investeren. Hierbij moet ook de verkoop van de gebouwen in de analyse worden meegenomen.

In het rapport “werkzaam vermogen”⁵ wat onlangs is goedgekeurd door de Synode van de PKN is ook gekeken naar het buffervermogen of zoals zij het noemen het vrij beschikbaar vermogen. De definitie die zij gebruiken is:

Vrij beschikbaar vermogen = Totaal eigen vermogen -/- boekwaarde van de kerkelijke activa -/- continuïteitsreserve.

In de jaarrekening 2019 is te zien dat de PGG nog een eigen vermogen heeft van bijna € 14,3 miljoen. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat een aanzienlijk deel van het vermogen is opgenomen in de beleggingsportefeuille, waardoor de exacte omvang van het vermogen afhankelijk is de ontwikkelingen op de financiële markten.

Op het totaal eigen vermogen wordt de boekwaarde van de kerkelijke activa in mindering gebracht. Het gaat om de waarde van kerken, verenigingsgebouwen, pastorieën en andere kerkelijke gebouwen. Door dit te doen, zijn die activa feitelijk veiliggesteld. Dat wil zeggen dat er binnen deze context geen kerkelijke activa verkocht hoeven te worden voor het besteden van vrij beschikbaar vermogen. Doordat in 2018 alle kerkelijke gebouwen zijn afgewaardeerd tot 1 euro, is dat op onze balans slechts een klein bedrag (ultimo 2019 €172.576 aan overige onroerende zaken waarvan destijds niet is gekozen deze af te waarderen).

Een gedachte achter een continuïteitsreserve is dat bij het wegvallen van inkomsten de vaste lasten nog gedurende een bepaalde periode moeten worden doorbetaald. Die periode is bij benadering nodig om een bestaande structuur te kunnen afwickelen. In de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving is aangegeven dat de continuïteitsreserve dient voor de dekking van risico's en om zeker te stellen dat de gemeente ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. Geadviseerd wordt dat de continuïteitsreserve tenminste éénmaal de totale jaarlasten van een gemeente dient te zijn.

De totale vaste lasten betreffen de kosten van traktementen, salarissen van medewerkers, onderhoud gebouwen, overige vaste kosten gebouwen, verzekeringen, belastingen, etc. Wij merken op dat deze berekening zowel de vaste als de variabele kosten omvat. Het kenmerk van variabele kosten is, dat deze

---

⁵ Eindrapportage van de Commissie Werkzaam Vermogen, Werkzaam vermogen. Zet je talenten in (Utrecht februari 2020), te vinden op de website van de Protestantse Kerk.

gerelateerd zijn aan het niveau van de activiteiten van de organisatie. Bij het wegvallen van inkomsten (en activiteiten) vallen de variabele kosten ook weg. Door het hanteren van de totale lasten wordt er dus extra voorzichtigheid ingebracht. Voor de PGG waren de totale jaarkosten in 2019 ruim €3,2 mln.

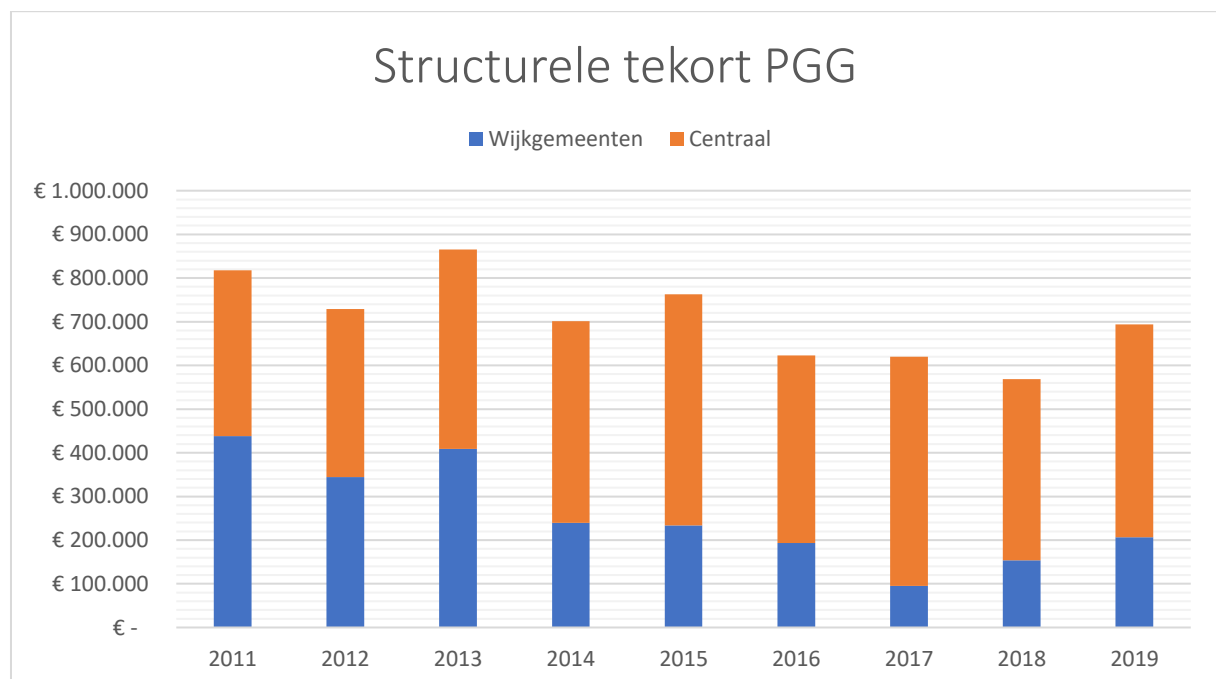
De maatstaf voor vrij beschikbaar vermogen komt voor de PGG eind 2019 dus uit op:

$$€ 14,3 - € 0,2 - € 3,2 = € 10,9 \text{ mln.}$$

Als we in lijn met het advies van de commissie werkzaam vermogen de slag willen maken naar meer werkzaam vermogen dan zorgen de huidige reserves ervoor dat de PGG geen noodzaak heeft om de komende jaren een sluitende begroting te laten zien. Wel moet er sprake zijn van een **houdbaar tekort**. Ook moet er rekening gehouden worden dat beleggingsresultaten kunnen tegenvallen, er geen legaten kunnen binnenkomen en in een periode minder of geen gebouwen worden verkocht (de herstructurering van 2011 zorgde ervoor dat er in korte periode veel gebouwen zijn verkocht). Daarom is het wel nodig om in de periode 2021-2025 de structurele lasten naar beneden te brengen.

1.2 Ontwikkelingen wijkgemeenten en centraal

De PGG maakt een uitsplitsing van de centrale begroting en die van de wijkgemeenten. In onderstaande figuren zijn de exploitatietekorten weergegeven van de wijkgemeenten en van centraal (zonder rekening te houden met bijzondere resultaten). Het valt op dat het tekort van de wijkgemeenten significant is teruggebracht tussen 2011 en 2017 van ruim 4 ton naar minder dan een ton maar inmiddels weer aan het oplopen is. Ondanks de alsmal dalende inkomsten, vooral door daling van de vaste vrijwillige bijdragen, is het de afgelopen jaren gelukt om de uitgaven harder te laten dalen, waardoor het tekort is teruggelopen. Het centrale tekort is veel meer stabiel en heeft gefluctueerd tussen 380k en 530k.

1.3 De exploitatie van de wijkgemeenten

Wanneer we kijken naar het tekort per wijkgemeente dan blijkt dat bijna alle wijkgemeenten verlies maken uit gewone activiteiten.⁶ De Bethlehemkerk is hier een uitzondering op. De vierplek Abdijkerk ook nog, maar die maakt deel uit van de Wijkgemeente Den Haag Zuidwest.

Net als voor de hele begroting van de PGG geldt dat ook een tekort van een wijkgemeente wel houdbaar moet zijn. Daarom is het belangrijk om te kijken hoe groot het tekort is t.o.v. de wijkreserves. Met de herstructurering zijn zes combinaties gevormd (inmiddels allen omgevormd tot wijken), maar de wijkreserves zijn nog per vierplek vastgesteld.

Om te zien of een tekort van een wijkgemeente houdbaar is, kan ook worden gezien hoe de wijkreserve zich verhoudt tot de totale begrote uitgaven van de wijk op jaarbasis. In dit geval wordt ook wel gesproken over het weerstandsvermogen. Als het weerstandsvermogen groter is dan 100% is een wijk in staat om vanuit de wijkreserves minimaal één jaar lang alle kosten te financieren.

	Zuidwest	West	De Drieklank	Haagse Hout	Lukaskerk	Bethlehemkerk
Totale kosten (begroting 2021)	€ 652.789	€ 442.075	€ 186.900	€ 253.910	€ 126.070	€ 338.500*
Wijkreserves	€ 1.080.783	€ 986.590	€ 889.742	€ 532.596	€ 258.478	€ 439.656
Bestemmingsreserves	€ 29.459		€ 59.578		€ 9.329	
Totale reserves (ultimo 2019)	€ 1.110.242	€ 986.590	€ 949.320	€ 532.596	€ 267.807	€ 439.656
Weerstandsvermogen	170%	223%	508%	210%	212%	130%

*Inclusief tijdelijk kosten voor missionaire predikant (waarvoor aan de inkomstenkant een gelijke post is opgenomen).

Te zien is dat alle wijken over voldoende weerstandsvermogen beschikken. Wel zijn er grote verschillen tussen de wijkgemeenten. Dat is ook het geval indien wordt ingezoomd op de cijfers op het niveau van de vierplek (zie bijlage 2 voor het overzicht van de wijkreserves). Het is de vraag hoe een wijkgemeente met meerdere vierplekken met deze verschillen in (financiële) vitaliteit wil omgaan. Dit gaat in de PGG om ZuidWest met drie vierplekken, West met twee vierplekken en de Drieklank met twee vierplekken.⁷ In het decentrale model zijn de wijkkerkenraden aan zet als zij zien dat de financiële stabiliteit zich op een vierplek ongunstig aan het ontwikkelen is en de wijkreserve onvoldoende is om toekomstbestendig te zijn. De wijkkerkenraad zal dan als eerste partij aan zet zijn om keuzes te maken. Wijkgemeenten met meerdere vierplekken kunnen samen gemakkelijker personeel aanstellen of kunnen ook onderling solidair zijn. Deze ruimte willen we de wijkgemeenten geven. Wel zal de penningmeester namens het College van Kerkrentmeesters ook inzicht houden in de begrotingen per vierplek om daarmee zicht te houden op de ontwikkelingen in de wijkgemeenten.

⁶ Afgezien van situaties waarin er een jaar geen predikant was.

⁷ Met ingang van 1/1/2021 heeft de wijkkerkraad besloten de vierplek in Laak te sluiten en kent de Drieklank nog maar één vierplek.

1.4 De kosten van Centraal

De kosten van Centraal zijn gegeven het blijvende en hoge structurele tekort een terugkerend onderwerp van gesprek. Het is van belang meer zicht te krijgen op de kosten, om zo te bezien of we het structurele tekort kunnen verminderen. Hiervoor zetten we eerst op een rij waar de centrale kosten uit bestaan.

	Jaarrekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
LASTEN CENTRAAL			
Kosten kerkelijke gebouwen	€ 170.127	€ 156.900	€ 156.500
Kosten overige eigendommen en inventarissen	€ 352.088	€ 67.300	€ 71.200
Afschrijvingen onroerende zaken	€ 35.265	€ 1.000	€ 35.305
Pastoraat	€ 268.517	€ 161.850	€ 199.850
Lasten kerkdiensten en kerkelijke activiteiten	€ 12.506	€ 13.000	€ 13.000
Verplichtingen andere organen	€ 42.989	€ 26.100	€ 46.100
Salarissen en vergoedingen	€ 179.759	€ 180.800	€ 165.200
Kosten beheer, administratie en archief	€ 176.672	€ 205.600	€ 215.500
Rentelasten/bankkosten	€ 150.495	€ 145.800	€ 159.660
Totaal	€ 1.388.418	€ 958.350	€ 1.062.315
BATEN CENTRAAL			
Opbrengst onroerende zaken	€ 452.163	€ 149.800	€ 124.300
Opbrengsten uit rente en dividenden	€ 180.100	€ 193.900	€ 169.500
Opbrengsten levend geld	€ 34.963	€ 34.500	€ 28.500
Opbrengsten uit subsidies en bijdragen	€ 233.546	€ 125.500	€ 225.500
Totaal	€ 900.772	€ 503.700	€ 547.800
VERLIES CENTRAAL	-€ 487.646	-€ 454.650	-€ 514.515

In de begroting 2021 is de grootste kostenpost kosten beheer, administratie en archief. Dit bestaat o.a. uit de kosten voor de jaarrekening €25.000 als de financiële administratie €85.000 van het administratiekantoor Eskes. Er is besloten om de financiële administratie over te brengen naar het kerkelijk bureau, dit zal naar verwachting een kleine kostenbesparing opleveren. Dan zijn er nog de kosten voor publiciteit €42.000 waar Kerk in Den Haag onder valt al komt daar ook aan de inkomstenkant €20.000 voor terug (bijdrage diaconie).

Een andere grote kostenpost zijn de kosten voor pastoraat. Hier zitten bijdrage aan derden in traktementen en doorbelastingen van salarissen in totaal voor €110.000 die staan ook aan de inkomstenkant. Een nieuwe kostenpost voor centraal in de afgelopen jaren zijn de pioniersplekken. De lasten zijn begroot in 2021 op €83.000 (in 2019 nog €152.094.) hier staan ook wel inkomsten tegenover €48.000.

Ook de rentelasten en bankkosten zijn vrij hoog. Vanuit de centrale begroting wordt 2% rentevergoeding gegeven aan de wijkgemeenten voor hun bedrag aan wijkreserve. Dit is een vergoeding voor het bedrag dat vanuit de centrale begroting samen met de algemene reserve wordt belegd of op een spaarrekening wordt gezet (waar we nu rente voor betalen). Hier is voor 2021 €81.670 voor begroot. Daarnaast zijn er nog de kosten voor het vermogensbeheer 0,6% die door centraal worden gedragen dit is €75.030. In totaal komen de kosten voor centraal uit op €156.700. Opvallend is dat inkomsten die hiervoor worden geraamd op de centrale begroting lager zijn en slechts €135.000 bedragen. Bij de inkomsten wordt geen rekening gehouden met

koerswinst en alleen de dividenden en renteopbrengsten gerekend. We zien de koerswinsten pas terug bij het resultaat als incidentele inkomsten. Overwogen zou kunnen worden om voor de beleggingsportefeuille in de begroting uit te gaan van een (standaard) rendement van 2%. Onder de incidentele kosten/baten wordt dan het verschil weergegeven tussen de werkelijke rendementen en deze 2%. Dit geeft een iets realistischer beeld van de bijdrage van de vermogensopbrengsten aan het centrale deel van de begroting.

Ook nieuw waren de lasten van de Grote Kerk in 2019, maar hier stonden net zulke hoge inkomsten tegenover. Deze zijn voor 2021 niet meer opgenomen in de begroting. Het lijkt verstandig om dit soort incidentele lasten die nu op de centrale begroting vallen apart te monitoren in de financiële kaders.

Het kerkelijk bureau

De centrale uitgaven zijn meer dan de kosten van een kerkelijk bureau. De kosten van het kerkelijk bureau bestaan uit huisvestingskosten in de Parkstraat: €20.378 in 2019. Dan zijn er kosten voor het personeel deze bedroegen in 2019 €172.766. In 2021 zijn deze begroot op €155.700 omdat ervoor gekozen is de beleidssecretaris anders in te vullen. In 2014 na de herstructurering waren deze kosten nog €214.756. Als derde zijn er nog de overige kosten voor o.a. telefoon, administratie en archief die direct verband houden met het kerkelijk bureau.

We hebben het hoofd van het kerkelijk bureau gevraagd om de activiteiten van het kerkelijk bureau in beeld te brengen. Om zo een beter beeld te krijgen van waar de toegevoegde waarde van het kerkelijk bureau en dit af te kunnen zetten tegen de kosten. De formatie van het kerkelijk bureau bestaat op dit moment bestaat uit 5 personen die samen 3,28 fte vertegenwoordigen.

	Uur	fte	Verantwoordelijkheid
Hoofd kerkelijk bureau	17	0,47	Aansturing Kerkelijk bureau, gebouwenbeheer, beheer Abdijkerkhof, PZ-adviseur, beleidsondersteuning CvK
Beleidssecretaris	18	0,50	Beleidsondersteuning AK, communicatie
Administratief medewerker	36	1,00	Verwerken van mutaties in Scipio, archiveren, betalen declaraties organisten en predikanten, halen en brengen van spullen
Ondersteuner 1	15	0,42	Abdijkerkhof, erfenissen & legaten, PZ-administratie, depot, communicatie
Ondersteuner 2	32	0,89	Geldwerving, ledenadministratie, archief, post, administratieve ondersteuning wijken en gebouwen (o.a. bij controle blusmateriaal, subsidies en verzekeringen). Secretariële ondersteuning.

Ons beeld is dat er de afgelopen jaren goede stappen zijn gezet in het verbeteren van de dienstverlening van het kerkelijk bureau. Veel zaken zijn beter op orde terwijl het aantal fte is verminderd. Wel wordt er een veelheid aan verzoeken en vragen gesteld aan het kerkelijk bureau. Als je iets niet weet binnen de PGG dan bel je het kerkelijk bureau. Dit viel op toen we het kerkelijk bureau een aantal weken lieten tijdschrijven om de activiteiten in beeld te brengen. Dit kost veel tijd. Het zou helpen om toch een scherper onderscheid te maken in wat de activiteiten zijn waarvoor je bij het kerkelijk bureau moet zijn. Het kerkelijk bureau heeft ook berekend wat de hoofdactiviteiten kosten. Dit is een inschatting maar geeft wel een beeld van waar de kosten in zitten.

Activiteit	Kosten
Geldwerving	€25.000
Ledenadministratie	€15.000
Onderhoud gebouwen	€6.000
Financiële, personele en salarisadministratie	€26.000
Archief	€17.000
Beleidsondersteuning	€24.000
Abdijkerkhof	€8.000
Communicatie	€6.000
Divers	€24.000
Totaal	€151.000

Een belangrijk punt wat het hoofd van het kerkelijk bureau meegaf is: hoe meer (vrijwillige) professionele ondersteuning er is vanuit kerkrentmeesters en andere vrijwilligers, hoe minder tijd en dus kosten het kerkelijk bureau hoeft te maken. Een mooi voorbeeld is het hebben van een expert op het gebied van gebouwen in de afgelopen jaren (die inmiddels is gestopt). Het kerkelijk bureau ziet alleen juist dit soort ondersteuning vanuit de wijken afnemen. Ook worden de activiteiten waar wijkgemeenten zelf voor verantwoordelijk zijn, zoals bijvoorbeeld de ledenadministratie, steeds minder goed ingevuld. Zo moet het kerkelijk bureau bijvoorbeeld een nieuwe ledenadministrateur helpen inwerken omdat de wijkgemeente geen goede overdracht heeft gedaan.

We denken dat het noodzakelijk is om de kosten van het kerkelijk bureau nog verder te verminderen in de komende jaren. Er zal gestreefd moeten worden naar een kleine kernformatie die op wijkoverstijgende thema's verantwoordelijk is. Dit kan leiden tot een besparing van tienduizenden euro's in de komende jaren. Als er meer moet worden bezuinigd dan zal er inzet nodig zijn van meer professionals in de PGG. Dat kan echter alleen als er ook duidelijke keuzes worden gemaakt over wat er nog wel en wat er niet meer wordt gedaan. Zo kan niet meer hetzelfde worden verwacht van bijvoorbeeld het kerkelijk bureau als er voor wordt gekozen het werk met minder mensen te doen. Ook kan er nog wel worden verkend of nog verdere integratie van het kerkelijk bureau met de diaconie nog meer besparingen kan opleveren.

1.5 De inkomstenkant van de PGG

De vorige werkgroep heeft suggesties gedaan om activiteiten te ontplooiën die juist de inkomsten van de wijkgemeenten moeten vergroten. Het verschilt per wijkgemeente of hier wat mee is gedaan. Er komen voorbeelden langs als het geldwerven bij een nieuwe kapel bij de buurt, het vragen van een vergoeding bij een begrafenis, talentenmeter bij het doen van klusjes die ten goede komt aan de kerk, een Dickens festival en geld voor nieuw orgel.

Tevens wordt geopperd dat het in sommige gevallen verstandig kan zijn om expertise in te huren om de inkomsten te vergroten, bijvoorbeeld bij het aanvragen van subsidies. De Duinzichtkerk heeft hier een positieve ervaring mee. De Bethlehemkerk heeft succesvol de Maatschappij van Welstand aangeschreven voor subsidie.

Het blijft zaak om dit soort goede ervaringen met elkaar te delen in de PGG om nieuwe inkomstbronnen te vergaren zodat we niet alleen focussen op bezuinigen.

2. De meerjarenbegroting voor de PGG tot 2025

Om financiële kaders op te kunnen stellen voor de komende jaren is het noodzakelijk om zicht te hebben op een meerjarenbegroting. Hierbij geldt dat dit sowieso noodzakelijk is om goed financieel beleid te kunnen voeren en op tijd te kunnen anticiperen op ontwikkelingen. Het is anders heel moeilijk om te beoordelen of investeringen of uitgaven kunnen op de langere termijn. In het verleden is er wel een meerjarenbegroting geweest, maar die is de afgelopen jaren niet meer opgesteld. De werkgroep heeft alle wijkgemeenten gevraagd om per vierplek een meerjarenbegroting op te stellen. Dit is een begroting bij ongewijzigd beleid. Het heeft veel moeite gekost, maar behalve de meerjarenbegroting van de Kerk in Laak zijn alle meerjarenbegrotingen ontvangen. Deze meerjarenbegrotingen zijn opgesteld op basis van de huidige inzichten en afspraken. Dus mogelijke ideeën voor bezuinigen of extra investeringen die nog niet zijn goedgekeurd in de Kerkenraad zijn niet meegenomen. Dit geeft het onderstaande beeld per wijkgemeente/ vierplek. De meeste wijkgemeenten schatten in dat het tekort gaat oplopen zonder maatregelen.⁸

Meerjarenbegroting	2021	2022	2023	2024	2025
Wijkgemeente Den Haag Zuidwest					
Abdijkerk	-€ 21.455	-€ 23.850	-€ 39.126	-€ 54.130	-€ 68.886
Bosbeskapel	-€ 52.900	-€ 61.804	-€ 73.684	-€ 85.399	-€ 96.968
Shalomkerk	-€ 78.420	-€ 92.555	-€ 101.199	-€ 109.784	-€ 118.321
Totaal ZuidWest	-€ 152.775	-€ 178.208	-€ 214.009	-€ 249.313	-€ 284.175
Wijkgemeente Den Haag West					
Bergkerk	-€ 28.430	-€ 39.623	-€ 50.500	-€ 60.235	-€ 70.540
Maranathakerk	-€ 19.369	-€ 25.239	-€ 31.009	-€ 36.029	-€ 41.029
Totaal West	-€ 47.799	-€ 64.862	-€ 81.509	-€ 96.264	-€ 111.569
Wijkgemeente de Drieklank					
Marcuskerk	-€ 30.340	-€ 35.415	-€ 38.315	-€ 41.640	-€ 45.015
Kerk in Laak	-€ 19.070	*	*	*	*
Totaal Drieklank	-€ 49.410	-€ 35.415	-€ 38.315	-€ 41.640	-€ 45.015
Wijkgemeente Haagse Hout-Archipel					
Bezuidenhout/ Chr. Triumfatorkerk	-€ 14.105	-€ 13.710	-€ 12.952	-€ 12.161	-€ 3.336
Wijkgemeente Lukaskerk					
Lukaskerk	-€ 49.410	-€ 56.100	-€ 62.600	-€ 69.100	-€ 79.200
Wijkgemeente Bethlehemkerk					
Bethlehemkerk	-€ 270	-€ 507	-€ 708	-€ 874	-€ 1.002

⁸ Deze meerjarenbegrotingen zijn opgesteld voordat de begroting van 2021 werd ingediend. Over het algemeen blijkt dat wijkpenningmeester bij het opstellen van de begroting 2021 rekening hebben gehouden met de gevolgen van Covid-19 (met name zichtbaar bij lagere huuropbrengsten), waardoor de meeste begrotingen 2021 negatief afwijken van deze meerjarenbegroting.

Totaal wijkgemeenten	-€ 313.770	-€ 348.802	-€ 410.093	-€ 469.352	-€ 524.297
----------------------	------------	------------	------------	------------	------------

* Nog afhankelijk van hoe Kerk in Laak verder zal gaan.

Totale meerjarenbegroting PGG

Jaar	2021	2022	2023	2024	2025
Resultaat Wijken	-€ 313.770	-€ 348.802	-€ 410.093	-€ 469.352	-€ 524.297
Resultaat Centraal	-€ 514.515	-€ 539.865	-€ 565.849	-€ 592.483	-€ 619.782
Totaal	-€ 828.285	-€ 888.667	-€ 975.942	-€ 1.061.835	-€ 1.144.080

Bij ongewijzigd beleid zal het totale tekort naar verwachting dus oplopen naar meer dan €1 mln. in 2024. Als we deze tekorten ten laste brengen van de reserve zou deze in 2025 zijn teruggelopen naar minder dan €10 mln. Deze reserve is voldoende om de continuïteit te waarborgen, maar in korte tijd zal de PGG dan toch veel vermogen kwijtraken (1/3 deel). Nog een soortgelijke periode van vijf jaar zou de continuïteit van de PGG wel in gevaar brengen. Ook heeft een teruglopende reserve nog een extra nadelig effect op de begroting, omdat er dan ook minder geld is om te beleggen en dus inkomsten uit de beleggingen zullen teruglopen en dus de tekorten (van centraal) nog meer zullen stijgen. Ook is er in deze berekeningen nog geen rekening gehouden met extra investeringen (zoals jeugdwerk, pionieren of Grote Kerk). Kortom dit is past niet in een financieel kader waar we de tekorten houdbaar willen maken.

3. Nieuwe kaders en spelregels voor de financiën van de PGG

In plaats van een sluitende begroting kiezen we ervoor om een houdbaar tekort na te streven. De vraag is wat onder een houdbaar tekort wordt verstaan. Hier moeten we een bedrag voor kiezen en het lijkt voor minimaal een periode van tien jaar houdbaar te zijn om te kiezen voor een structureel tekort van €500.000 per jaar. Dit is net iets minder dan het jaarlijkse structurele tekort in de periode 2011 t/m 2019, maar niet ver hiervan af. Het is bijna de helft van het bedrag wat het tekort naar verwachting zal zijn als we niets doen tot 2025. Hiermee is het ambitieus, maar ook haalbaar voor zowel de wijkgemeenten als centraal.

Om de doelstelling nog realistischer te maken is het ook belangrijk om in de exploitatie met een scherper onderscheid te komen tussen structurele (exploitatie) lasten en tijdelijke uitgaven. De werkgroep adviseert om naast het structurele tekort ruimte te houden voor aanvullende financiering van projecten gericht op vernieuwing of het bieden van een tijdelijke impuls. Hierbij kan gedacht worden aan Jeugdwerk, pionierswerk en de Grote Kerk. Indien wordt besloten voor een project tijdelijk extra geld vrij te maken, dan dienen deze projecten ook apart te worden gezet op de begroting. Het is aan de AK om te besluiten of projecten hiervoor in aanmerking komen. Wel is het van belang hier ook financiële kaders voor mee te geven. Hiervoor doet de werkgroep twee voorstellen. In de eerste plaats het maken van een reservering voor Vernieuwing. Ook willen we de komende vijf jaar een fonds instellen voor Interne Solidariteit om wijkgemeenten waarbij voor bepaalde vierplekken de tekorten te groot worden. Tijdelijke solidariteit kan dan wenselijk zijn, met het oog op presentie in de hele stad. Onderstaand zullen we beide fondsen verder uitwerken maar we denken aan een bedrag van 5 jaar van € 1 mln. voor het Fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing en €500.000 voor het interne Solidariteitsfonds.

Begin 2025 zou de reserve van de PGG met dit houdbare tekort in ieder geval nog € 14,3 – 5 keer € 0,5 - €1 mln—€0,5 mln. = € 10,3 mln. bedragen. Dit is buffervermogen waar we begin 2025 nog over hopen te beschikken. We hebben dan ook € 1,5 miljoen geïnvesteerd. Dit is zeker ruim voldoende en stelt de PGG ook in staat om in de periode 2025-2035 nog een klein tekort te hebben en geld om te blijven investeren.

Het houdbare structurele tekort van €500.000 is een optelsom van het centrale tekort en van de wijkgemeenten. Het centrale tekort is nu al meer dan €500.000 en er zijn geen mogelijkheden om extra inkomsten te genereren voor centraal behalve het doorbelasten aan de wijkgemeente waar we niet voor kiezen. Wel helpt het als incidentele uitgaven, zoals bijvoorbeeld Pionieren, in het fonds voor vernieuwing worden gezet. Ook kan het tekort ook minder groot worden als er gerekend zou worden met een verwacht rendement van 2% op de beleggingsportefeuille. Dit zal de opgave voor Centraal om het tekort terug te brengen iets makkelijker maken. Toch zullen de uitgaven nog wel moeten worden teruggebracht net als bij de wijkgemeenten. We zouden het centrale tekort willen beperken tot max. €300.000. Dit kan bijvoorbeeld door nog verdergaande samenwerking met de Diaconie op het gebied van personeelsuitwisseling. Ook is er de afgelopen jaren veel geld uitgegeven om het groot onderhoud op orde te brengen. Dit zal de komende jaren naar verwachting minder aan de orde zijn. Ook zal het kerkelijk bureau moeten bepalen welke activiteiten in de toekomst nog kunnen worden uitgevoerd met minder mankracht. Wijkgemeenten kunnen dan eventueel wel extra services afnemen maar zullen hiervoor moeten gaan betalen.

Als we het tekort in de buurt van de €500.000 kunnen terugbrengen in de komende jaren dan slagen we erin om het buffervermogen boven de €10 mln. te houden. (€14,3 mln. - 5*0,5-1,5= €10,3 mln.)

3.1 Nieuwe regel voor tekort wijkgemeenten

Wijkgemeenten moeten in dit nieuwe financiële kader het tekort ook echt gaan terugbrengen. Er moet in ieder geval een prikkel komen om het tekort zo klein mogelijk te houden. In sommige wijkgemeente is duidelijk dat een tekort naar 0 onrealistisch is maar er moet ook hier sprake zijn van een houdbaar tekort. We stellen

daarom voor om het tekort van een wijkgemeente elk jaar meer te verrekenen met de wijkreserves. Om wijken te prikkelen te geven het tekort terug te brengen. Wel doen we dit voorzichtig zodat wijkgemeenten de tijd krijgen om tekorten terug te brengen.

Doordat tekorten gedeeltelijk zullen worden doorbelast aan de wijkreserve zullen wijkgemeente sneller in de problemen komen. Het tijdstip waarop een wijkgemeente waarschijnlijk in de problemen zal komen is redelijk in te schatten, hoewel incidentele baten zoals legaten dit proces op een positieve manier kunnen beïnvloeden. De wijkgemeente maar ook het College van Kerkrentmeesters zullen dit kunnen zien aankomen. Op basis van de meerjarenbegroting kan worden gezien of een wijkgemeente ergens in de komende vijf jaar het tekort niet meer zelf kan financieren. Het is dan aan de wijkkerkenraad om hierop te acteren en indien nodig maatregelen te nemen. Het aannemen van nieuw personeel zou ook voor langere termijn (bijvoorbeeld 8 jaar zoals in Amersfoort) in de meerjarenbegroting gedekt moeten kunnen worden. Het voorstel is om bij een vacature de huidige berekening van de predikantsformatie aan de hand van het aantal betalende leden los te laten en eerst te kijken op basis van de meerjarenbegroting of een wijkgemeente de predikant ook in de toekomst nog kan bekostigen. ZuidWest heeft met de keuze voor twee kerkelijke werkers in plaats van predikanten al een beslissing genomen die bij deze systematiek aansluit.

Jaar	Tekort ten lasten van wijkreserve
2021	10%
2022	20%
2023	30%
2024	40%
2025	50%

Dit ingroeipad zorgt ervoor dat geen enkele wijk ondanks de tekorten acuut in de financiële problemen komt, maar wel dat alle wijken meer financiële verantwoordelijkheid zullen voelen en meer gestimuleerd worden om het tekort terug te brengen. In 2021 kunnen wijkgemeenten hier al plannen voor opstellen net als in het scenario van de werkgroep. Elk jaar wordt er 10% méér van het tekort aan de wijk doorbelast waardoor bij een groot tekort de stimulans steeds groter wordt om actie te ondernemen. In 2025 wordt de helft doorbelast. Ons voorstel is om dat voorlopig als stip op de horizon te hanteren en niet een tijdspad op te stellen waarin tekorten volledig worden doorbelast. Dit pad betekent dat wijken bij een tekort moeten interen op de wijkreserves. Wel blijven we ook fors interen op het de algemene reserve die ook het centrale tekort dekt. Dat is overigens ook te rechtvaardigen: ook de algemene reserves zijn eigendom van alle wijken gezamenlijk.

Elke wijkgemeente met een eigen wijkreserve moet aantonen dat ze solvabel zijn voordat ze van de PGG (CvK) toestemming krijgen om nieuw personeel aan te nemen. Het eigen vermogen (algemene reserve en bestemmingsreserves) van een wijkgemeente plus eventuele garanties van derden dienen hoog genoeg te zijn om de uitgaven voor een jaar te garanderen (=weerstandsvermogen > 100%). Dit zal over een periode van 5 jaar moeten worden aangetoond d.m.v. een meerjarenbegroting. In wijkgemeente die bestaan uit meerdere kerkgebouwen en afzonderlijke reserves kan ook onderling garant worden gestaan voor elkaar.

Wijkgemeenten zullen ook worden aangemoedigd om meer samen te werken. Net als in Amersfoort kan gekeken worden welke prikkels hiervoor kunnen worden gegeven. Bij het sluiten van kerkgebouwen zou een

gedeelte van de opbrengst naar de wijkgemeente gaan waar de wijk onder valt. Dit zou bijvoorbeeld 1/3 van het bedrag kunnen zijn.

3.2 Doorbelasten centraal

Ook hebben we nagedacht over het doorbelasten van de centrale kosten. In het voorstel van de vorige werkgroep wordt voorgesteld alle centrale kosten door te belasten. Op dit moment zijn er al diverse centrale kosten die worden doorbelast:

1. Verzekeringen: op basis van de werkelijke premie, dus een wijk met een groter gebouw betaalt een hogere premie.
2. Groot onderhoud gebouwen: vast bedrag per kerkgebouw⁹
3. Kosten geldwerving: gedeeltelijke doorbelasting salariskosten medewerker kerkelijk bureau op basis van geregistreerde actieve leden per wijk.
4. Solidariteitskas: doorbelasting afdracht solidariteitskas op basis van geregistreerde actieve leden per wijk
5. Quotum: doorbelasting op basis van geregistreerde actieve leden

Op de wijze waarop sommige van deze posten worden doorbelast is nog wel wat aan te merken zo vindt de werkgroep. De verzekeringskosten lijken logisch qua doorbelasting.

De totale kosten voor groot onderhoud (2) bestaan uit de begeleiding van Voorberg en de daadwerkelijke onderhoudskosten. Hiervoor worden momenteel alle wijkgemeente met hetzelfde bedrag belast ongeacht de verzekerende waarde en hoe onderhoudsintensief een gebouw is. Dat kan enerzijds heel solidair worden geacht, maar kan anderzijds ook averechts uitpakken (een kleine wijk met een klein kerkgebouw, betaalt relatief veel aan onderhoud). Een optie zou zijn om de kerken in drie onderhoudscategorieën in te delen op basis van de gemaakte onderhoudskosten over een langere periode: hoog, gemiddeld en laag. Hier zou dan een verschillend tarief voor in rekening kunnen worden gebracht. Een andere mogelijkheid zou zijn om te kijken naar de verzekerde waarden van een gebouw en hier een percentage van te nemen. Een derde optie zou kunnen zijn om een percentage van de opbrengst kerkbalans te nemen. Deze optie geeft invulling aan het solidariteitsprincipe, maar houdt geen rekening met de werkelijke kosten per gebouw.

We stellen voor om de onderhoudskosten nog verder te onderzoeken en daarbij ook in beeld te brengen hoe dit nu uitpakt per wijkgemeente voor elk wijkgebouw. Hiervoor is het nuttig de onderhoudskosten per kerkgebouw over de afgelopen 10 jaar in beeld te brengen. Zijn er wijken/ vierplekken die met de huidige doorbelasting structureel veel meer bijdragen dan er aan kosten worden gemaakt? Als dit zo is dan kan er naar bovenstaande opties worden gekeken worden of dat een eerlijker systeem kan zijn.

Ook zijn in de werkgroep de ervaringen met Voorberg besproken. In de werkgroep zijn deze ervaringen wisselend. Wel is het cruciaal dat het onderhoud van de kerkgebouwen goed geborgd is omdat er anders juist later veel hogere kosten zullen zijn. Er kan altijd worden gekeken naar een ander bureau maar dit is een activiteit waar je je vanaf moeten vragen of je die decentraal wilt beleggen.

Bij de kosten van geldwerving (3) zou i.p.v. de doorbelasting op basis van geregistreerde actieve leden per wijk ook gekeken kunnen worden naar de opbrengst van de geldwerving van het jaar ervoor. Zodat kerken met een hogere bijdrage een hoger percentage zullen worden doorbelast. Dit zou de solidariteit vergroten. Wel wordt hiermee het principe "de vervuiler betaalt" losgelaten.

---

⁹ Voor 2021 is de bijdrage vastgesteld op € 18.000, waarbij enkele jaren geleden is afgesproken dat die jaarlijks met € 1000 stijgt tot uiteindelijk € 20.000 in 2023.

Bij 5 het quotum wordt als verdeelsleutel het aantal “actieve” leden wordt gebruikt. Dit betekent dat wijken met (op papier) veel leden maar met relatief weinig opbrengsten kerkbalans, relatief zwaar worden aangeslagen voor deze posten. Dit terwijl de quotum afdrachten die de PGG verplicht aan de landelijke PKN afdraagt in werkelijkheid een percentage is van de opbrengsten van het levende geld; in 2019 4,35% van het levende geld. De manier waarop deze kosten nu worden doorbelast maakt in de praktijk dat de zwakste schouders de zwaarste lasten dragen. Een eenvoudige oplossing zou zijn om de doorbelasting te berekenen als percentage van de opbrengst kerkbalans.

Voor andere kosten van centraal lijkt het in het kader van uitlegbaarheid verstandig om alleen kosten door te belasten aan de wijken, waar wijken ook verantwoordelijk voor zijn, of directe invloed op hebben. Het lijkt als we naar de centrale exploitatie kijken niet wenselijk om nog andere posten specifiek door te belasten. Het enige voorbeeld wat nog wel in de werkgroep is genoemd is om de werkzaamheden die het kerkelijk bureau moet verrichten om wijkspecifieke legaten te verwerken door te belasten. Hier zou eventueel een uur- of pakketprijs voor kunnen worden gehanteerd. Resultaat daarvan is dat een deel van de opbrengst van het legaat in de begroting wordt opgenomen als “inkomsten centraal”.

De belangrijkste resterende posten zijn de salariskosten van het kerkelijk bureau en de beleidssecretaris van de Algemene Kerkraad. Omdat wijken geen directe invloed uitoefenen op deze kosten, komt het de uitlegbaarheid niet ten goede als dit wordt doorbelast. Tevens betekent dat dat de druk op de wijkbegroting en daarmee – gegeven de huidige tekorten – op de wijkreserves direct zal stijgen.

Het lijkt ons echter wel verstandig om met elkaar af te spreken welke bedrag we kwijt willen zijn aan centrale kosten en wellicht naar de toekomst jaarlijks een “taakstelling” op te leggen. Want uiteindelijk zijn de wijken met elkaar verantwoordelijk voor de centrale kosten, ook als dit niet wordt doorgerekend. Dit werkt alleen als hier vroegtijdig op wordt geanticipeerd, door bijvoorbeeld nu af te spreken dat vacatures die op korte termijn gaan ontstaan wegens pensionering niet worden ingevuld. Het kerkelijk bureau zal dan moeten aangeven welke taken zij hier voor (nog) kunnen uitvoeren en bovenal wat er niet meer of minder zal moeten gebeuren.

3.3 Reservering voor Ontwikkeling en Vernieuwing

Ons voorstel is om een reservering te maken voor de periode 2021-2025 van €1 miljoen voor Ontwikkeling en Vernieuwing. Gekeken kan worden of het huidige fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing waar jaarlijks €11.345 van de PGG en €11.345 van de Diaconie aan wordt gedoneerd hiervoor gebruikt kan worden. Het is wenselijk om met het College van Diakenen in overleg te gaan over hun rol en bijdrage aan een aangepast fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing. In dit fonds moeten nieuwe initiatieven gehele of gedeeltelijke financiering krijgen. Het moeten vooral tot activiteiten leiden die gericht zijn op ontwikkeling en/of vernieuwing van de PGG (intern fonds).

Uit het fonds kunnen nieuwe activiteiten worden gefinancierd zoals het Jeugdwerk. Dit sluit aan bij het advies van de Commissie Verankering Jeugdwerk om hier aanzienlijk meer middelen voor beschikbaar te stellen. Ook de toekomstige financiering van pioniersplekken kan hieruit gefinancierd worden. Maar ook nieuwe activiteiten voor ouderen en cursussen voor ambtsdragers zouden hieruit bekostigd kunnen worden. Investerings in gebouwen zoals bijvoorbeeld nu het voorstel van de Grote Kerk, passen hier dan weer niet in. Het kunnen geen structurele kosten zijn, zoals personeel in vaste dienst. Dit fonds is om ervoor te zorgen dat de PGG ook de komende jaren zal investeren. Er moet nog wel veel meer uitwerking worden gegeven aan de fonds zo moeten er goede criteria worden opgesteld om voorstellen te kunnen vergelijken. De spelregels hiervoor zullen naar de AK moeten. Het fonds zal sowieso onder de verantwoordelijkheid vallen van de AK eventueel met advisering vanuit het CvK.

3.4 Intern Solidariteitsfonds

De financiële kaders van de PGG en dan met name de regels van de wijkreserves hebben op dit moment een sterk kenmerk van solidariteit tussen wijkgemeenten. Wijkgemeenten met een tekort kunnen als ze dit begroten dit ten laste van de algemene reserves brengen. Deze solidariteit was er met name tussen de wijkgemeenten op het zand en veen, oftewel de rijke en de arme wijkgemeenten. Dit is iets om trots op te zijn. Maar het model is nu iedereen bijna een tekort heeft onhoudbaar geworden. Daarom zijn de nieuwe regels voor de wijkreserves noodzakelijk en moet iedere wijkgemeente voor een groot deel wel zijn eigen broek op kunnen houden. Dit heeft wel tot gevolg dat voor wijkgemeenten die een tekort hebben en echt geen mogelijkheden om te bezuinigen of inkomsten te verhogen er weinig perspectief is. Om die wijkgemeente in staat te stellen wel weer vitaal te worden, of op een goede manier te kunnen afronden, willen we een intern solidariteitsfonds in het leven roepen. Hier kan een wijkgemeente dan tijdelijk een beroep op doen. Wel zal een wijkgemeente ook een vitaliteitscan moeten doen om in beeld te brengen waar zo'n tijdelijke impuls zich op moeten richten. Ook moet de wijkgemeente een plan maken hoe ze de vitaliteit en financiële positie willen versterken. We denken aan een bijdrage van €500.000 voor dit fonds. Het fonds moet in 2021 verder worden uitgewerkt en kan in 2022 starten.

3.5 Verkoop gebouwen

N.a.v. de herstructurering waardoor acht kerkgebouwen van de PGG zijn gesloten zijn er diverse kerkgebouwen verkocht in de afgelopen jaren. Ook voor de herstructurering zijn er al vele gebouwen verkocht. Dit zijn pijnlijke trajecten geweest voor de wijkgemeenten. In de PGG hebben we er altijd voor gekozen om de verkoopopbrengsten van de gebouwen volledig toe te laten komen aan de algemene reserve. Hoewel dit geld niet weg is kunnen wij ons voorstellen dat dit gevoelig ligt bij een wijkgemeente die met de verkoop van het kerkgebouw wordt geconfronteerd. Zij zien hier niet gelijk iets voor terugkomen. Daarom stellen we voor om 1/3 van de verkoopopbrengsten ten goede te laten komen aan de wijkreserve en de andere 2/3 aan de algemene reserve. Verkoop van een gebouw zorgt dan ook voor een hogere wijkreserve wat zeker met de nieuwe spelregels nog belangrijker zal zijn. Dit kan ervoor zorgen dat een wijkgemeente langer een financieel houdbare situatie zal hebben. Dit kan juist wijkgemeenten helpen om dan zo'n moeilijke beslissing te nemen.

3.6 De huidige plaatselijke regeling

De huidige plaatselijke regeling is ingegaan op 1 januari 2014 nadat de herstructureringen zijn doorgevoerd.¹⁰ De kerkorde, de ordinanties (O), de overgangsbepalingen en de generale regelingen van de Protestantse Kerk in Nederland zijn op de plaatselijke regeling van toepassing. In deze plaatselijke regeling is een aantal punten daaruit genoemd dan wel nader uitgewerkt.

In artikel 11 is de financiële verhouding tussen de wijkgemeente en de gemeente weergegeven. Deze is ons inziens summier opgesteld.

Er is een onderscheid gemaakt welke baten en lasten van de wijkgemeente zijn en van de centrale gemeente.

Lid 5 geeft nu aan dat het verschil tussen het gerealiseerde saldo en het begrote saldo van de baten en lasten van de wijkgemeente ten gunste of ten laste van de wijkreserve wordt gebracht. Dit lid zal sowieso moeten worden aangepast nu de regel is dat bij een negatief gerealiseerd saldo dit sowieso niet ten gunste zal gaan van de wijkreserve. In het voorstel voor het ingroepad waarin de komende jaren steeds een groter deel van het

¹⁰[https://www.protestantsekerkdenhaag.nl/uploads/klant528/files/Plaatselijke%20regeling%20PGG%202014\(1\).pdf](https://www.protestantsekerkdenhaag.nl/uploads/klant528/files/Plaatselijke%20regeling%20PGG%202014(1).pdf)

tekort wordt verrekend wordt dit weer aangepast. Het is verstandig de plaatselijke regeling hier ook op aan te passen.

Het is sowieso met bovenstaande veranderingen qua spelregels aan te bevelen nog goed naar de gehele plaatselijke regeling te kijken. We vragen immers meer verantwoordelijkheid van de wijkkerkenraden hier horen dan ook de juiste bevoegdheden bij.

4. Aanbevelingen

- 1) Laat als PGG het uitgangspunt los om tot een sluitende begroting te komen en streef voortaan naar een houdbaar tekort. Bespreek dit wel met de CCBB om er zeker van te zijn dat die hiermee akkoord gaan. Het voorstel is dan om er wel voor te zorgen dat het begrote tekort niet groter is dan €500.000. Er is voldoende reserve om zo'n tekort op te vangen tot 2025.
- 2) Het is noodzakelijk dat alle wijkgemeenten en centraal met het nieuwe FRIS gaan werken zodat iedereen zelf een meerjarenbegroting kan opstellen. De wijkgemeenten zouden dit ook moeten kunnen uitsplitsen per vierplek. Er ontstaat dan een beeld waar de financiën onhoudbaar zijn. Vierplekken die hun tekort zien oplopen in de meerjarenbegroting zullen een vitaliteitscan maken om een breder beeld te krijgen van de situatie in de vierplek. Zij zullen een plan moeten opstellen om de financiën op een houdbaar pad te brengen. Het is van belang dat we met ingang van 2021 naast de jaarlijkse begroting ook jaarlijks de meerjarenbegroting opstellen en actualiseren.
- 3) Kom met nieuwe regels voor de wijkreserves. Leg hierin langzaam meer financiële verantwoordelijkheid voor de wijkgemeenten door dit met 10% te verhogen per jaar. In 2025 zal een tekort dan worden doorbelast voor de helft aan de eigen wijkreserve. In 2025 moet dan bezien worden of wijkgemeente niet nog meer moeten worden doorbelast.
- 4) Wijkgemeenten die een nieuwe predikant, koster of organist willen aannemen zullen in een meerjarenbegroting moeten laten zien dat ze deze ook kunnen bekostigen de komende 5 jaar.
- 5) Wijkgemeente die hun gebouw afstoten zullen bij de verkoop 1/3 van de opbrengst krijgen. De andere 2/3 komt ten goede aan de algemene reserve.
- 6) Introduceer de doelstelling dat het maximale tekort van de centrale begroting niet meer mag bedragen dan €300.000 en zorg met besparingen dat dit gerealiseerd gaat worden in de komende jaren. Kijk wel of specifieke activiteiten (zoals afhandeling legaten, begeleiding onderhoudswerkzaamheden van gebouwen, ledenadministratie en actie kerkbalans) kunnen worden doorbelast aan de wijkgemeenten.
- 7) Introduceer een nieuwe doorbelasting van het quotum, solidariteitskas en geldwerving die gebaseerd is op de opbrengst i.p.v. het aantal geregistreerde leden. Kijk voor het doorbelasten van de gebouwen nog naar een aanvullende analyse hoe de huidige systematiek uitpakt t.o.v. de werkelijke kosten per kerkgebouw.
- 8) Zorg voor een uitbreiding en nieuw mandaat van het fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing. En investeer hier eenmalig €1 miljoen in om onderwerpen als pionieren, jeugdwerk en ook trainingen voor vrijwilligers vorm te geven.
- 9) Introduceer een intern solidariteitsfonds van €500.000 om wijkgemeenten die de komende jaren financieel in de problemen komen tijdelijk te ondersteunen. Zoek hierbij ook de samenwerking met de diaconie om te kijken hoe we de presentie van kerkgebouwen in zwakke volkswijken kunnen borgen als PGG en Diaconie.
- 10) Pas de plaatselijke regeling aan als bovenstaande nieuwe spelregels akkoord zijn bevonden.

Bijlage 1 berekening incidentele inkomsten

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legaten	€378.000	€870.000	634.000	€395.000	€230.000	€137.000
Verkoop kerkgebouwen				€1.131.000	€374.000	€586.000
(netto) koerswinsten beleggingen	€-532.000	€620.000	€389.000	€536.000	€314.000	€185.000

	2017	2018	2019	Totaal
Legaten	€127.000	€40.648	€925.785	€3.737.433
Verkoop kerkgebouwen	€-82.000	€1.496.353	€1.026.084	€4.532.157
(netto) koerswinsten beleggingen	€240.000	€-236.309	€1.146.572	€2.662.263
Totaal				€10.931.853

Bijlage 2 wijkreserves overzicht in Jaarrekening 2019

Specificatie wijkreserves

	01-01-2019	Overig	Mutatie res.*	Bijz.result.	31-12-2019
Wijkgemeente Den Haag Zuidwest					
Abdijkerk	€ 517.780		€ 21.717	€ -4.021 a	€ 535.476
Bosbeskapel	€ 194.336		€ -	€ 10.000 b	€ 204.336
Shalomkerk	€ 302.207		€ -	€ 38.764 c	€ 340.971
Wijkgemeente Den Haag West					
Bergkerk	€ 32.867		€ -	€ 670.196 d	€ 703.063
Maranathakerk	€ 290.667		€ -2.883	€ -4.257 e	€ 283.527
Wijkgemeente De Drieklank					
Juliana/Valkenboskerk	€ 107.810		€ -	€ -7.675 f	€ 100.135
Marcuskerk	€ 518.874		€ -	€ 7.071 g	€ 525.945
Kerk in Laak	€ 196.487		€ 14.948	€ 52.227 h	€ 263.662
Wijkgemeenten Haagse Hout-Archipel					
Bezuidenhout/Chr. Triumfatork	€ 198.119		€ -10.505	€ -16.184 i	€ 171.430
Kruispunt	€ 361.166		€ -	€ -	€ 361.166
Wijkgemeente Lukaskerk					
Lukaskerk	€ 247.792		€ 4.679	€ 6.007 j	€ 258.478
Wijkgemeente Bethlehemkerk					
Bethlehemkerk	€ 434.446		€ 5.210	€ -	€ 439.656
	€ 3.402.551	€ -	€ 33.166	€ 752.128	€ 4.187.845

* Een positief saldo wordt toegevoegd aan de wijkreserve, een negatief saldo wordt van de wijkreserve afgehaald voorzover het saldo negatiever is dan het saldo dat was begroot.